

Timo Koivurova

Oikeudenalat ja oikeustieteilijät globalisaation murroksessa

HAKUSANAT: oikeusjärjestelmä, ylikansallinen oikeus, globalisaatio, oikeudenala, ilmasto-oikeus, saamelaisoikeus

1. Johdanto

Lainopin perustehtäviin kuuluu yhteiskunnallisen valtajärjestyksen – oikeusjärjestyksen – muokkaaminen oikeusjärjestelmäksi, eri oikeudenaloista koostuvaksi systeemiksi. Tämä tehtävä on Suomessa ja monissa muissa mannermaissa oikeusjärjestyksissä säilytetty oikeustieteen tehtäväksi. Oikeudenalajaotus on perustavalla tavalla osa suomalaista juristikoulutusta, ja se ohjaa keskeisesti oikeustieteen tutkimusta. Lähestulkoon jokainen suomalainen väitöskirja asemoi väittelijän tutkimuksen osaksi jotain oikeudenalaa ja tulee täten vahvistaneeksi oikeudenaloihin järjestyvää oikeusjärjestelmää – on se sitten järjestelmä, joka asemoi itsensä kansalliseksi, Euroopan unioniin (EU) tai kansainväliseen oikeuteen.

Tutkijat pyrkivät myös muuttamaan olemassa olevia tapoja jäsentää normatiivinen todellisuutemme. Oikeudenalat ovat koko ajan murroksen tilassa, koska niiden pitää jossain määrin heijastaa ympäröivää muuttuvaa yhteiskuntatodellisuutta. Uusia oikeudenalakandidaatteja ilmaantuu, koska normitodellisuus muuttuu ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta.¹ Maailma muuttuu tällä hetkellä erittäin nopeasti, joten perinteiset oikeusjärjestykset ja oikeudenalat joutuvat haastetuiksi. Kysymys, mihin oikeudenalaaan tietty oikeusnormi kuuluu, ei ole vain oikeustieteen opetusta selkeyttävä apuväline. Se ohjaa tärkeällä tavalla sitä, miten me juristit ristiriidat ja ongelmat jäsenämme sekä miten me

* *Timo Koivurova*, OTT, tutkimusprofessori, Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti, Arktinen keskus, Lapin yliopisto.

1. On syytä pitää mielessä, että oikeus ei tietenkään vain muutu ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta vaan se myös muuttaa ympäröivää todellisuutta. Esimerkiksi talouden globalisaatiosta puhutaan monesti ilman, että ymmärretään, että sen mahdollistavat lukuisat vapaakauppa- ja investointisuojasopimukset.

ne ratkaisemme.² Tämän takia oikeudenaloista väitellään tutkijoiden piireissä tai oikeustieteen tiedekunnissa oppisisällöistä päätettäessä.³

Siksi on myös tärkeää, millä perusteilla jonkun oikeudenalan voidaan väittää olevan itsenäinen. Perinteisesti oikeudenalaksi on mielletty normikokonaisuus, joka omaa yleiset opit, yleiset oikeusperiaatteet ja ehkä myös sille ominaiset oikeudelliset teorit. Tuorin mukaan ”[k]utakin oikeudenalaa luonnehtivat sille tyypilliset sääntelykohteet ja oikeudelliset ilmiöt, joiden hahmottaminen ja systematisoiminen edellyttää erityisiä oikeudellisia käsitteitä”.⁴ Lisäksi oikeudenala on kiinnittynyt ”sille ominaisiin moraaliperiaatteisiin, eettisiin arvoihin ja poliittisiin tavoitteisiin, jotka lyövät leimansa sen yleisiin oikeusperiaatteisiin”.⁵

Elämme tällä hetkellä vaihetta, jolloin oikeus muuttuu poikkeuksellisen nopeasti. Globalisoituminen,⁶ erityisesti globalisoituva talous, haastaa syvältä käytävästi kansalliset oikeusjärjestykset, jotka ovat pääosin alueellisesti järjestäytyneet. Informaatioteknologian nopea kehitys mahdollistaa tietojen etsinnän ympäri maailmaa mutta ehkä keskeisimmin samoista asioista kiinnostuneiden juristitutkijoiden yhteistoiminnan. Samaan aikaan yliopistolaitos edellyttää meiltä juristitutkijoilta yhteiskunnallista relevanssia ja akateemiset rahoituslaitokset osallistumista monitieteisiin tutkimushankkeisiin. Kaikki tämä ja paljon muuta on tapahtunut lyhyen ajan sisällä, joten on selvää, että oikeudenalojen kenttä on murroksessa.

Esittelen seuraavassa erilaisia oikeudenalaehdokkaita, jotka edesauttavat meitä pohtimaan, mitä funktioita oikeudenalat palvelevat muuttuvassa maailmassamme. Jäsenän nämä hyvin erityyppiset disiplinaalit kolmeen ryhmään: ihmiset (alkuperäiskansaoikeus ja saamelaisoikeus), ympäristö (ilmasto-oikeus, biodiversiteettioikeus ja globaali ympäristöoikeus) ja alueet (polaarioikeus ja

2. Tuorin mukaan oikeudenalajaotuksella ei ole pelkästään pedagogista merkitystä, vaan myös heuristista. Hänen mukaansa ”[h]euristisesti oikeudenalajaotus taas toimii silloin, kun oikeudelliset ongelmat paikannetaan sen avulla ja määritellään vaikkapa rikosoikeudellisiksi tai hallinto-oikeudellisiksi ja kun samalla otetaan kantaa esimerkiksi sellaisten yleisten oikeusperiaatteiden kuin *nulla poena sine legen* tai luottamuksensuojan sovellettavuuteen”. *Kaarlo Tuori: Oikeudenalajaotus – strategista valtapeliä ja normatiivista argumentaatiota*. Lakimies 2004 s. 1196–1224, s. 1202.
3. Mielenkiitoista on, kuinka oikeusjärjestelmä oikeudenaloineen jäsenetään eri tavoin *Encyclopedia Iuridica Fennicassa*. Oikeudenala määritellään omassa asiansaassaan merkityksellisenä (s. 637–639, *Juha Pöyhönen*) kun taas *Lars Björne* toteaa oikeusjärjestelmä-asiansaassaan, että ”[n]ykyisin oikeusjärjestelmällä voidaan katsoa olevan vain esitysteknistä merkitystä” (s. 732–747, s. 746). VII Oikeuden yleistieteet. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1999.
4. *Kaarlo Tuori: Sosiaalioikeus – itsenäinen oikeudenala?* Lakimies 1997 s. 171–181, s. 173.
5. *Ibid.* Oikeusperiaatteiden tärkeys tulee esiin esimerkiksi epäselvien oikeussäännösten tulkinna.
6. Rodhanin ja Stoudmannin artikkeli käsittää pitkän listan erilaisia määritelmiä globalisaatiosta. *Nayef Al-Rodhan – Gérard Stoudmann: Definitions of Globalization: A Comprehensive Overview and a Proposed Definition*. Geneva Centre for Security Policy 2006 s. 9–20.

arktinen oikeus). Tarkoitus on pohtia, miksi nämä tavat jäsentää normatiivinen todellisuus ovat luoneet eritasoista ryhmäidentiteettiä ja saaneet ainakin jotain institutionaalista tukea. Kaikkia näitä oikeudenalakandidaatteja yhdistää se, että ne ovat selkeästi pyrkineet vastaamaan ylikansallistuvan oikeuden haasteeseen.⁷ Oikeudenaloja perustetaan nykyään helpommin kuin ennen, ja niiden funktiot vaihtelevat. Ylikansallistuva oikeus aiheuttaa ennemmin tai myöhemmin tarpeen pohtia syvällisemmin, miten ja millä perusteilla jäsenämme oikeusjärjestelmämme tilanteessa, jossa oikeuden perusrakenteet – kansainvälinen/kansallinen, julkinen/yksityinen – ovat muutoksen tilassa. Uusien oikeudenalojen runsaus liittyy voimakkaassa murroksessa olevaan ylikansallistuvaan oikeuteen ja yleisemmällä tasolla globalisoituvan maailman haasteisiin.

2. Ihmiset

2.1. Yleistä

Alkuperäiskansojen oikeudet ovat kehittyneet kansallisten oikeustaistelujen sekä julkisen kansainvälisen oikeuden kehittymisen kautta. Molemmat kehityskulut ovat vahvistaneet toisiaan. Ehkä keskeisimmin alkuperäiskansojen oikeuksia on edistetty kansainvälisen oikeuden kautta, koska viimeisen 40 vuoden aikana alkuperäiskansojen globaali poliittinen liike on aktivoitunut.⁸

Alkuperäiskansojen kansalliset oikeustaistelut eri puolilla maailmaa ovat tehneet tietä niiden kansainvälisesti taattujen oikeuksien vahvistamiseksi. Kansainvälisessä oikeudessa alkuperäiskansojen oikeudet ovat kehittyneet kahta reittiä. Tämä on tapahtunut ensinnäkin kansainvälisten sopimusten ja kansainvälisten soft law -instrumenttien kautta. Niissä keskitytään pelkästään alkuperäiskansojen yksilö- ja ennen kaikkea ryhmäoikeuksien edistämiseen. Toisaalta ne ovat kehittyneet YK:n ihmisoikeussopimusten valvontaelinten käytännön pohjalta. Soveltaessaan valvomiaan ihmisoikeussopimuksia alkuperäiskansoihin monet valvontaelimet ovat käyttäneet apunaan alla mainittua YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistusta.

7. Käytän tässä artikkelissa termiä ylikansallistuva. Ylikansallisen sääntelyn kohteena ovat tapahtumat ja toimet, jotka ylittävät kansallisvaltioiden rajat. Termi on tietoisesti väljä, eikä sillä siis tarkoiteta pelkästään sitä, mitä esimerkiksi tieteen termipankissa määritellään ylikansallisen lainsäädännön rajaksi, ks. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:ylikansallinen_lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nt%C3%B6 (vierailtu 14.4.2015, myös muut www-lähteet vastaavasti).

8. *Irja Seurujärvi-Kari*: Ale jaskkott eatnigiella. Alkuperäiskansaliikkeen ja saamen kielen merkitys saamelaisten identiteetille. Helsingin yliopisto 2012.

Alkuperäiskansojen oikeudet eivät löydä paikkaansa helposti kansallisesta tai kansainvälisestä oikeudesta, koska ne haastavat kummatkin oikeusjärjestykset. Valtiot suojelevat alueellista koskemattomuuttaan ja poliittista yhtenäisyytään ja haluavat itse päättää, josko mahdollisesti jollekin ryhmälle valtion sisällä voidaan taata ryhmäoikeuksia. Tämä tuli hyvin esiin yli 20 vuotta kestäneessä neuvotteluprosessissa valtioiden ja alkuperäiskansojen välillä neuvoteltaessa YK:n yleiskokouksen vuonna 2007 hyväksymää alkuperäiskansojen oikeuksien julistusta (UNDRIP).⁹ Vaikka ihmisoikeussopimuksia valvovat elimet ovat valmiita hyväksymään alkuperäiskansojen täyden itsemääräämisoikeuden kansainvälisessä oikeudessa,¹⁰ valtiot neuvottelivat julistukseen kompromissin. UNDRIPissa myönnetään, että alkuperäiskansoilla on itsemääräämisoikeus mutta tämä tarkoittaa lähinnä itsemääräämisoikeutta sisäisiin ja paikallisiin asioihin. Lisäksi valtiot vaativat alueellisen koskemattomuutensa ja sisäisen poliittisen yhtenäisyytensä vaalimista, josta tuli UNDRIPin artikla 46.

Oikeudenalajaotuksen kannalta UNDRIPin hyväksyminen oli erittäin tärkeää. Jo sitä ennen oli perustettu muun muassa YK:n alkuperäiskansojen pysyvä foorumi ja YK:n alkuperäiskansaraportointi, mutta se, että valtiot ja alkuperäiskansat pystyivät pitkässä neuvotteluprosessissa määrittämään tavoitetason alkuperäiskansojen oikeuksille, oli sysäys oman oikeudenalalan kehittämiseen. Tätä ennen alkuperäiskansojen oikeudet on kansainvälisessä oikeudessa jäsenetty joko osana ihmisoikeusregiimiä tai osana vähemmistöoikeuksia.¹¹

Alkuperäiskansojen oikeudet ovat siitakin haastavia, että ne on tarkoitettu lähes yksinomaan täytäntöön pantavaksi kansallisesti yksilö- ja ennen kaikkea ryhmäoikeuksina julkista valtaa kohtaan. Toisaalta nämä oikeudet kehittyvät keskeisimmin julkisen kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden eli sopimusten ja kansainvälisten soft law -instrumenttien kautta. Tutkimuksellisesti alkuperäiskansaoikeus onkin kehittynyt hyvin omaleimaiseksi oikeudenalaksi juuri

9. Epävirallinen suomennos, http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/DRIPS_finnish.pdf.

10. Esimerkiksi ihmisoikeuskomitea on vahvistanut jo moneen kertaan, että se haluaa saada valtioilta määrääkäsraporteissa tietoa siitä, miten ne vahvistavat alkuperäiskansojen oikeutta itsemääräämiseen artiklan 1 pohjalta. Ks. esimerkiksi seuraavat ihmisoikeuskomitean loppupäätelmät, joissa komitea on kehottanut valtiota käsittelemään alkuperäiskansoja artiklan 1 tarkoittamina kansoina: Kanada (UN doc. CCPR/C/79/Add.105 (1999)); Meksiko (UN Doc. CCPR/C/79/Add.109 (1999)); Norja (UN Doc. CCPR/C/79/Add.112 (1999)); Australia (UN Doc. CCPR/CO/69/AUS (2000)); Tanska (UN Doc. CCPR/CO/70/DNK (2000)); Ruotsi (UN Doc. CCPR/CO/74/SWE (2002)). Komitea on jo useissa loppupäätelmissään kehottanut Suomea raportoimaan saamelaisista artiklan 1 alla, mikä on myös esillä s. 16 (CCPR/C/FIN/CO/6, 24.7.2013). Suomenkielinen epävirallinen versio on ladattavissa ulkoministeriön kotisivulta, <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67713>.

11. *Timo Koivurova*: Kansainvälinen oikeus ja saamelaiset. Teoksessa Kai Kokko (toim.): Kysymyksiä saamelaisen oikeusasemasta. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 2010 s. 26–49.

siksi, että sitä on vaikea, muttei mahdoton, istuttaa kansalliseen tai kansainväliseen oikeuteen.¹² Monet kansalliset oikeusjärjestykset joutuvat kohtaamaan eksistentiaalisia kysymyksiä oman oikeusjärjestyksensä perusteista, koska eri maissa korkeimmat tuomioistuimet ovat tunnustaneet, että alkuperäiskansat alistettiin väärin perustein kansallisen oikeusjärjestyksen alle.¹³

2.2. Saamelaisoikeus

Saamelaisten oikeudet ovat kehittyneet kansallisten oikeustaistelujen ja kansainvälisen oikeuden kehityksen kautta. Erityinen haaste saamelaisille on, että he asuvat neljän itsenäisen valtion alueella. Alkuperäiskansojen kehittyvät ryhmäoikeudet toteutuvat lähinnä emävaltion ja sen alueella asuvan alkuperäiskansan välillä. Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä on hyvin erilaiset säännöt suojaamassa saamelaisten oikeuksia.¹⁴

Suomen oikeusjärjestyksessä saamelaiset on tunnustettu alkuperäiskansana. Perustuslakimme tunnustaa saamelaisten alkuperäiskansa-aseman ja sen kulttuurisen ja kielellisen itsehallinnon kotiseutualueellaan saamelaiskäräjien kautta. Lisäksi saamelaisten alkuperäiskansa-oikeudet on otettu huomioon viimeaikaisissa luonnonvarojen sääntelyhankkeissa, kuten kaivoslain ja vesilain uudistamishankkeissa.¹⁵ Saamelaisoikeus itsenäisenä oikeudenalana on lähtenyt kehittymään kansallisista lähtökohdista. Suomessa Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnalla on vastuu saamelaisoikeuteen liittyvästä oikeustieteellisestä tutkimuksesta ja opetuksesta, ja tiedekunnassa toimii saamelaisoikeuden tutkimusryhmä. Muun muassa saamelaisoikeuden perusteiden valinnainen kurssi hyväksyttiin tiedekunnan opetustarjontaan.¹⁶

12. *Willen Van Genugten – Camilo Perez-Bustillo: The Emerging International Architecture of Indigenous Rights: the Interaction Between Global, Regional and National Dimensions. International Journal on Minority and Group Rights 11 2004 s. 379–409.*
13. *Ehkä kuuluisin on Mabo and others v Queensland (No 2) (1992), jonka ratkaisi Australian korkein oikeus. Se vahvisti, että vaikka brittiläiset katsoivat 1700-luvun lopulla tullessaan, että maa on terra nullius, eli oikeudelliselta kannalta asumaton, alkuperäiskansojen maoikeudet ovat edelleen voimassa. Tämä tapaus johti lainsäädäntötoimenpiteisiin alkuperäiskansojen maoikeuksien tunnustamiseksi Australiassa.*
14. *Ks. Timo Koivurova – Vladimir Masloboev – Kamrul Hossain – Vigdis Nygaard – Anna Petrétei – Svetlana Vinogradova: Legal Protection of Sami Traditional Livelihoods from the Adverse Impacts of Mining: a comparison on the level of protection enjoyed by Sami in their four home states. Arctic Review on Law and Politics Vol. 6 No 1 2015, <http://arcticreview.no/index.php/arctic/article/view/76>.*
15. *Ks. esimerkiksi uusi kaivoslaki (621/2011) 50 §.*
16. *Ks. <http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Tutkimus/Saamentutkimus/Oikeustieteiden-tiedekunta>.*

Ehkä pisimmälle tässä kansallisessa saamelaisoikeuden jäsentämisessä omaksi oikeudenalakseksi on päästy Norjassa, jossa saamelaisia on eniten ja heidän ryhmäoikeutensa on parhaiten tunnustettu. *Ravnan*¹⁷ ja *Skogvangin*¹⁸ mukaan saamelaisoikeus Norjassa koostuu kolmen oikeusjärjestyksen oikeuslähteistä:

1. Kansallinen lainsäädäntö, joka vaikuttaa saamelaisten oikeusasemaan (kuten valtiosääntöoikeus, muut relevantit säädännällisen oikeuden alueet, sekä tuomioistuinten päätökset).
2. Kansainvälinen oikeus. Norjaa sitoo Kansainvälisen työjärjestön ILO:n alkuperäiskansasopimus vuodelta 1989 sekä kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva KP-sopimus.
3. Saamelaisten oma oikeusjärjestys ja -kulttuuri. Enenevässä määrin saamelaisten oikeuskäytännöt tunnustetaan myös norjalaisessa tuomioistuinlaitoksessa.

Norjassa saamelaisoikeuden opetus ja tutkimus on myös kehittyneintä. Tromsø'n arktisen yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa saamelaisoikeus on pakollinen oppiaine, ja siellä toimii myös saamelaisoikeuden tutkimusryhmä. Saamelaisoikeutta opetetaan myös esimerkiksi Oslolla, mutta siellä se ei ole pakollinen oppiaine. Finnmarkin läänissä tietyltä osalta tuomareista edellytetään saamelaisen tapaoikeuden tuntemista, ja se on suositeltavaa saamelaisalueilla.¹⁹

Pohjoismainen saamelaissopimusluonnos työstettiin Pohjoismaiden neuvoston aloitteesta, ja sen valmisteli arvovaltainen asiantuntijatyöryhmä, johon kuului sekä kolmen valtion että kunkin saamelaiskäräjän edustajia.²⁰ Tuloksena oli luonnos, jonka pohjalta Suomi, Ruotsi ja Norja tällä hetkellä neuvottelevat Pohjoismaisesta saamelaissopimuksesta.²¹ Luonnoksessa jäsennetään mahdollisuus valtioiden rajat ylittäviin saamelaisoikeuksiin. Perustavaa laatua olevana ajatuksena sopimuksessa on, että kolmen valtion aluetta asuttaa neljä kansaa,

17. Øyvind Ravna: *Sámi Rights and Sámi Law in Norway*. Teoksessa Natalia Loukacheva (ed.): *Polar Law Textbook II*. TemaNord 2013:535 s. 269–293. Ks. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701016/FULLTEXT01.pdf>.

18. *Susann Skogvang*: Samerett. 2 utg. Universitetsforlaget 2009.

19. Sähköposti professori Øyvind Ravnalta Tromsø'n arktisen yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta, vastaanotettu 10.4.2015.

20. Pohjoismainen saamelaissopimus. 13. marraskuuta 2002 nimitetyn suomalais-norjalais-ruotsalais-saamelaisen asiantuntijatyöryhmän 27. lokakuuta 2005 luovuttama luonnos, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/aid/temadokumenter/sami/sami_samskonvensjonen_finsk_h-2183-f.pdf.

21. Alun perin tarkoituksena oli saada sopimus neuvoteltua vuoden 2015 loppuun mennessä. Neuvottelut ovat kuitenkin sujuneet hitaasti, joten todennäköisesti sopimusta ei saada hyväksyttyä vuoden 2015 loppuun mennessä. Tällä hetkellä Ruotsi toimii puheenjohtajana, ja toinen lukukierros on kesken. Ruotsilla on tarkoitus järjestää kolme neuvottelukierrosta. Sähköposti oikeusministeriön neuvottelevalta virkamieheltä Camilla Busck-Nielseniltä 9.4.2015.

joista yksi on saamelaiset. Sopimusluonnos takaa koko saamelaiselle kansalle itsemääräämisoikeuden, joka vielä tällä hetkellä kanavoituu lähinnä kolmen saamelaiskäräjän kautta. Luonnos sisältää kuitenkin myös mahdollisuuden yhteiseen saamelaisten edustuslaitokseen.²² Keskeisesti sopimusluonnos perustuu jo olemassa oleviin kansainvälisoikeudellisiin sitoumuksiin (lähinnä ihmisoikeussopimuksiin), mutta sopimusluonnos pyrkii raivaamaan tilaa myös saamelaisten tapaoikeudelle.²³ Jos sopimus hyväksyttäisiin sellaisena kuin asiantuntijatyöryhmä esittää, edellytykset valtioiden rajat ylittävälle saamelaisoikeudelle mahdollistuisivat.

3. Ympäristö

Ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja sen seurausten sopeutumiseen on kehitetty erittäin monimutkainen hallintajärjestelmä, jota on enenevässä määrin alettu kutsua ilmasto-oikeudeksi. EU-oikeus sisältää myös suuren määrän ilmasto-oikeudellista sääntelyä, kuten myös kansalliset oikeusjärjestykset eri puolilla maailmaa. Leimallista ilmasto-oikeudelle on, että sen ala on temaattisesti laaja ja kirjava. Kuten *Jacqueline Peel* asian ilmaisee, ilmasto-oikeus on enenevässä määrin tärkeä vakuutusyhtiöille ilmastonmuutokseen liittyvien riskien takia, kansainvälisille turvallisuuselimille, jotka pyrkivät etsimään ratkaisuja konflikteihin vesipulasta kärsivillä alueilla, sekä kotimaisille energianvälitysyhtiöille, jotka tekevät päätöksiä siitä, minkälaisista energianlähteistä ne välittävät sähköä ja lämpöä asiakkaille. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen on myös laaja-alainen haaste kaikkien yhteiskuntien eri toimialueille.²⁴

Kati Kuloveden mukaan ilmasto-oikeus haastaa sekä kansainvälisen oikeuden valtiokeskeisyyden että sen oikeuslähteopin.²⁵ Kulovesi ottaa esimerkiksi Clean Development Mechanism (CDM) -menettelyn, jolla Kioton pöytäkirjassa mainitut teollisuusmaat voivat vähentää kasvihuonekaasupäästöjä toteuttamalla projekteja kehitysmaissa ja saamalla niistä päästövähennysyksiköitä.

22. Sopimusluonnoksen ulkopuolelle jätettiin Venäjä ja sen alueella asuva saamelaisväestö. Tähän oli monta syytä. Kuten asiantuntijatyöryhmä kuitenkin huomauttaa, luonnos pyrkii monin tavoin sisällyttämään Venäjän saamelaiset. Yksi esimerkki on, että sopimus soveltuisi saamelaiseen, joka on Venäjän kansalainen, jos hän asettuisi asumaan yhteen sopimusvaltioista. Ks. luonnoksen jakso 5.3. Ks. myös *Timo Koivurova*: The Draft for a Nordic Saami Convention. European Yearbook of Minority Issues Vol. 6 2006/7 s. 103–136.

23. Ks. esimerkiksi luonnoksen artikla 9 ”Saamelaisten perinnäistavat”.

24. *Jacqueline Peel*: Climate Change Law: The Emergence of a New Legal Discipline. Melbourne University Law Review 2008 s. 922–979, s. 923–924.

25. *Kati Kulovesi*: Ilmasto-oikeuden synty? Katsaus ilmastonmuutosta koskevaan sääntelyyn. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja IV 2010 s. 389–429.

Yksityisillä toimijoilla on erittäin voimakas rooli näissä projekteissa ja niiden toteuttamisessa. Lisäksi CDM:n hallintoneuvosto tekee yksityisiä tahoja koskevia päätöksiä ilman, että yksityisillä tahoilla on oikeusturvakeinoja.²⁶ Itä-Suomen yliopisto on ollut aktiivinen ilmasto-oikeuden edistämisessä. Yliopistoon nimitettiin ilmasto-oikeuden dosentti 2012, ja tällä hetkellä yliopiston oikeustieteiden laitos on julistanut auki kaksivuotisen kansainvälisen ilmasto- ja ympäristöoikeuden tutkijatohtorin paikan.²⁷

Kai Kokko jäsentää väitöskirjassaan biodiversiteettioikeuden yleisiä käsitteitä ja tavoitteistoja. Vaikka biodiversiteettioikeus voidaankin hänen mielestään nähdä osana ympäristöoikeutta, ”biodiversiteetin turvaamistavoitteet eivät välttämättä toteudu kokonaisvaltaisesti ympäristöoikeuden järjestelmässä [– –] [b]iodiversiteetin turvaamistavoitteen saavuttamiseksi tarvitaankin todennäköisesti hienovaraisempaa sääntelyä ja uutta systematiikkaa, joka voi kattaa osia sekä luonnonsuojelusta ja luonnonvarojen käytöstä että ympäristön pilaamisen torjunnasta”.²⁸ Kokko esittää myös, että biodiversiteettioikeus heijastuu monille eri oikeudenaloille, ei pelkästään ympäristöoikeuteen. Hän korostaa myös sen monitasoista, kaikille kolmelle oikeusjärjestyksen tasolle ulottuvaa luonnetta. Ongelmallisena Kokko pitää sitä, että biodiversiteettioikeus on pirstoutunut nykyisessä systematiikassa eri puolelle oikeusjärjestyksiä, mikä heikentää sen turvaamistavoitetta.²⁹

Pidemmälle perinteisiä oikeudenalarajoja rikkova oikeudenala on *Tseming Yangin* ja *Robert Percivalin* jäsentämä globaali ympäristöoikeus.³⁰ He määrittelevät globaalin ympäristöoikeuden oikeudenalaksi, joka on kehittynyt kansallisen, kansainvälisen ja ylikansallisen (transnational) oikeuden ympäristösääntelyn kautta ja luonut oikeudellisia periaatteita, joiden tavoitteena on suojella ympäristöä ja hallinnoida luonnonvaroja. Vaikka he eivät lähdekään näitä tyhjentävästi määrittelemään, heille selvimpiä esimerkkejä näistä periaatteista ovat varovaisuus- ja saastuttaja maksaa -periaatteet, ympäristövaikutusten arviointi (YVA) ja ympäristölupajärjestelmä sekä kansanterveyden suojaaminen ja ekologien järjestelmien eheys.³¹

26. *Kulovesi* 2010 s. 404–409.

27. Oikeustieteiden laitoksessa toimii myös Ilmasto-, energia- ja ympäristöoikeuden keskus, ks. <http://www2.uef.fi/en/cceel>. Lisäksi ilmasto-oikeus on mukana yliopiston huippututkimusalueessa, <https://www.uef.fi/en/research/top-level-areas>.

28. *Kai Kokko*: Biodiversiteettiä turvaavat oikeudelliset periaatteet ja mekanismit. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003 s. 66.

29. *Kokko* 2003 s. 66–67.

30. *Tseming Yang – Robert Percival*: The Emergence of Global Environmental Law. 36 *Ecology Law Quarterly* 2009 s. 615–664. Jo Wiener käytti tätä termiä, joskaan hän ei vielä jäsentänyt sitä pidemmälle. *Jonathan Wiener*: Something Borrowed for Something Blue: Legal Transplants and the Evolution of Global Environmental Law. 27 *Ecology Law Quarterly* 2001 s. 1295–1371.

31. *Yang – Percival* 2009 s. 623.

Yangille ja Percivalille ympäristöoikeuden sijoittaminen kansalliseen tai kansainväliseen oikeuteen ei riittävästi tavoita ympäristöoikeuden uutta todellisuutta. Heille globaali ympäristöoikeus näyttäytyy erityyppisinä kehityskulkuina, jotka manifestoivat uudenlaista ympäristöoikeuden todellisuutta. Ympäristöoikeus kehittyy erilaisten trendien kautta: tarkoituksellisen ympäristölainsäädäntömallin omaksuminen tai jopa kopioiminen yhdestä maasta toiseen (oikeudellinen siirrännäinen), erilaisten oikeusjärjestysten suurin piirtein samanlainen reaktio samanlaiseen ympäristöongelmaan (konvergenssi) tai integraatio ja harmonisaatio, joiden tavoitteena on reagoiminen ympäristöongelmaan (esimerkiksi ilmastonmuutokseen). Integrointi tarkoittaa kansallisten oikeusjärjestysten linkittämistä toisiinsa. Kioton pöytäkirjalla päästökauppa osapuolivaltioiden välillä mahdollistettiin. Oikeudellisessa harmonisaatiossa pyritään valtioiden yhteisin toimin yhdenmukaistamaan ympäristöstandardeja.

4. Alueet

Natalia Loukacheva määrittelee polaarioikeuden ensimmäisessä alan oppikirjassa.³² Polaarioikeus on hänen mukaansa kehittyvä oikeudenala, joka tutkii kansainvälistä ja kansallista oikeutta, jotka soveltuvat arktiselle ja antarktiselle alueelle. Lisäksi polaarioikeus sisältää valtioiden pohjoisten hallintoyksikköjen oikeutta sekä alkuperäiskansojen tapaoikeutta. Polaarioikeus pyrkii Loukachevan mukaan tutkimaan oikeudellisia kysymyksiä käytännölliseltä kannalta, koska molemmilla alueilla on erilaisia haasteita, joihin tarvitaan monen yhteiskuntatieteen panosta. Polaarioikeudelle disiplinaarista omaleimaista on, että yhteistyö muiden tieteenalojen kanssa on ehdoton edellytys sen kehittymiselle. Polaarioikeus on myös institutionalisoitunut maisteriohjelmaksi,³³ jokavuoti-

32. *Natalia Loukacheva*: Introduction to Polar law. Teoksessa Natalia Loukacheva (ed.): Polar Law Textbook. TemaNord 2010:538 s. 13–22.

33. Akureyrin yliopistossa Islannissa, ks. <http://english.unak.is/humanities-and-social-sciences/faculty-of-law/polar-law>.

siksi polaarioikeuden symposiumeiksi,³⁴ oppikirjoiksi³⁵ ja uusiksi oikeustieteellisiksi aikakausjulkaisuiksi.³⁶

Vaikka arktinen ja antarktinen alue ovat oikeudelliselta kannalta erilaisia, niillä on Loukachevan mukaan myös yhdistäviä tekijöitä, kuten ilmastonmuutoksen ja ylipäänsä ympäristöongelmien aiheuttamat haasteet molemmille maantieteellisille alueille. Lisäksi Loukachevan mukaan yhteisiä kysymyksiä alueille ovat suvereniteettikysymykset sekä merenkulku. Vaikka monet näkevät arktisen oikeuden olevan monien oikeustieteilijöiden ensisijaisen kiinnostuksen kohteena, arktisen oikeuden käsite on hänen mukaansa sekava, ja se vaatii lisää analyttistä työtä. Arktinen oikeus määritellään itse asiassa hyvin samalla tavoin kuin polaarioikeus, tilana, jossa kansainvälinen, alueellinen, kansallinen, osavaltiotason ja arktisten alkuperäiskansojen oikeudelliset kulttuurit ja normit kohtaa. Samalla tavoin monitieteisyys koetaan tärkeäksi osaksi arktisen oikeustieteen harjoittamista.³⁷ Arktista oikeutta edistämään on perustettu laaja tutkimusverkosto,³⁸ Lapin yliopistossa on maisteriohjelman syventävä opintojakso,³⁹ ja uusia oikeudellisia ja yhteiskuntatieteellisiä aikakausjulkaisuja on perustettu.⁴⁰

34. Vuoden 2014 symposiumi järjestettiin 2014 Tasmaniassa Australiassa, ja vuonna 2015 kahdeksas symposiumi järjestetään Alaskassa, <http://www.uarctic.org/news/2015/2/eighth-polar-law-symposium-alaska/>.

35. Kaksi polaarioikeuden oppikirjaa on laadittu Natalia Loukachevan johdolla, Pohjoismaiden ministerineuvoston julkaisemina. Viimeisin polaarioikeuden oppikirja julkaistiin 2013, TemaNord 2013:535, ja sen voi ladata osoitteesta <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701016/FULLTEXT01.pdf>.

36. Esimerkiksi Brillin *The Yearbook of Polar Law*, <http://www.brill.com/publications/yearbook-polar-law> ja Routledgen *Polar Journal*, <http://www.tandfonline.com/loi/rpol20#.VS1ZyvmUePM>.

37. *Timo Koivurova: Why and How to Study Arctic Law?* Teoksessa Elena Conde Perez – Sara Iglesias Sanchez (eds.): *Global Challenges in the Arctic Region. Sovereignty, Environment and Geopolitical Balance*. Ashgate Publishing 2015 (tulossa).

38. Arktisen yliopiston (University of the Arctic) arktisen oikeuden temaattinen verkosto, <http://www.arcticcentre.org/EN/RESEARCH/NIEM/thematic-network>.

39. Arctic Law and Governance on toinen erikoistutumismahdollisuus Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan kansainvälisessä maisteriohjelmassa “Master’s Degree Programme in International and Comparative Law”.

40. Esimerkiksi Arctic Review on Law and Politics, <http://arcticreview.no/index.php/arctic/index%20> tai Arctic Yearbook, <http://www.arcticyearbook.com/>.

5. Yhteisiä piirteitä

Tässä tarkasteltuja oikeudenaloja ei voi sanoa vakiintuneiksi tavoiksi jäsentää oikeudellisia järjestelmiä. Ne ovat selkeästi tulosta oikeuden ja oikeustieteilijöiden mukautumisesta maailman nopeaan muuttumiseen. Koska hallintajärjestelmät ovat tätä myöten myös syvässä muutoksen tilassa, jota yhteiskuntatieteissä kutsutaan monitasoiseksi hallinnaksi (multi-level governance), myös oikeustieteet pyrkivät vastaamaan muuttuvan maailman tarpeisiin. Perinteiset jakolinjat kansainvälisen ja kansallisen oikeuden, julkisen ja yksityisen oikeuden sekä kovan ja pehmeän (soft law) oikeuden välillä muuttuvat epäselvemmiksi. Uusia oikeudenaloja perustetaan jaettujen arvojen tai yhteiskunnallisten muutosten takia.

Yhteistä kaikille edellä esitetyille oikeudenaloille on, että ne ovat valmiita sisällyttämään normiaineistoa erilaisista oikeusjärjestyksistä – kansainvälisestä, EU:n ja kansallisesta oikeudesta sekä alkuperäiskansa- ja saamelaisoikeuden kohdalla myös niiden tapaoikeudesta. Tämä ei todellakaan ole helppo tehtävä, koska erilaiset oikeusjärjestykset vaativat myös syvällisen ymmärryksen siitä, miten esimerkiksi kansainvälinen oikeus tai EU-oikeus toimii, puhumattakaan alkuperäiskansojen tapaoikeudesta. Koska jo tämä toisten oikeusjärjestysten syvällinen ymmärtäminen oikeusjärjestelminä vie valtavasti aikaa, on luonnollista, että joudutaan erikoistumaan kapeampiin sektoreihin. Kuten Kulovesi toteaa, ”YK:n ilmastoregiimi on jo nykymuodossaan niin monimutkainen, etteivät sen keskeiset käsitteet välttämättä aukea kansainväliseen oikeuteen tai edes kansainväliseen ympäristöoikeuteen erikoistuneille juristeille”.⁴¹ Kansainvälinen alan johtava oppikirja on yli 670 sivua pitkä⁴² ja Suomen ensimmäinen oppikirjakin 476 sivua.⁴³

Tämä oikeusjärjestelmien pirstoutuminen koetaan esimerkiksi kansainvälisessä oikeudessa ongelmallisena. YK:n kansainvälisen oikeuden toimikunta (ILC) teki raportin kansainvälisen oikeuden fragmentoitumisesta. Se saattaa johtaa kehityskulkuun, jossa kukin kansainvälisen oikeuden alue ajaa omien arvojen ja tavoitteidensa mukaisia ratkaisuja.⁴⁴ Pirstoutumista ei tapahdu vain kansainvälisen oikeuden sisällä, vaan myös jo kansainvälisen oikeuden

41. Kulovesi 2010 s. 402.

42. Farhana Yamin – Joanna Depledge: *The International Climate Change Regime: A Guide to Rules, Institutions and Procedures*. Cambridge University Press 2006.

43. Erkki Hollo – Tuomas Kuokkanen – Robert Utter: *Ilmasto-oikeus*. Talentum 2011.

44. Ks. YK:n kansainvälisen oikeuden toimikunnan projekti: Fragmentation of international law: difficulties arising from the diversification and expansion of international law. Työryhmän johtopäätökset ovat ladattavissa osoitteesta http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/1_9_2006.pdf.

aloiksi jäsenettyjen oikeudenalojen, kuten kansainvälisen ympäristöoikeuden sisällä.

Tässä artikkelissa esiin otetut ilmasto-oikeuden ja biodiversiteettioikeuden oikeudenalat voivat joutua törmäyskurssille, koska niiden tavoitteet poikkeavat toisistaan. Esimerkiksi nopeasti kasvavien, hiiltä sitovien puiden istuttaminen laajalle alueelle on toimiva ratkaisu ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi mutta samalla se köyhdyttää elinkirjoa.⁴⁵ Pääsääntöisesti ilmastonmuutoksen torjuminen ja biodiversiteetin turvaaminen tukevat kuitenkin toisiaan.⁴⁶ Vapaa-kaupparegiimi joutuu monesti vastakkain kansallisten ympäristönsuojeluintressien kanssa ja ympäristönsuojelu taas esimerkiksi ihmisoikeuksien.⁴⁷ Tämän takia kansainvälisessä oikeudessa on esitetty, että kestävän kehityksen oikeus on kehittymässä. Koska se sisällyttäisi itseensä nämä naapuridisipliinit, se voisi myös ehkäistä niiden tavoitteiden toteuttamisen ajautumista ristiriitaan.⁴⁸ Toisaalta, kun kestävän kehityksen käsitteen ala on yhä vain laajentunut, siitä tulee liian väljä oikeudenalamuodostuksen kannalta.

Mielenkiintoista yllä käsitellyissä oikeudenaloissa on se, mihin ne paikantavat itsensä. Ilmasto-oikeus jäsenyytään mukaan ”omaksi erityisregiimiksi kansainvälisen ympäristöoikeuden sisälle edistäen samalla kansainvälisen oikeuden pirstaloitumista”.⁴⁹ *Erkki Hollo, Tuomas Kuokkanen ja Robert Utter* eivät ota asiaan nimenomaan kantaa, joskin suurin osa heidän kirjastaan käsittelee ylikansallisia oikeudellisia sääntöjä. Kokko sijoittaa biodiversiteettioi-

45. Koivurovan mukaan myös ilmasto- ja otsoniregiimi hyötyisivät syvemmästä yhteistyöstä monista syistä johtuen, *Timo Koivurova: Johdatus kansainväliseen ympäristöoikeuteen*. Tietosanom Oy 2012 s. 273–284.

46. Ks. esim. *Kati Kulovesi – Elisa Morgera – Miquel Muñoz: Environmental integration and multi-faceted international dimensions of EU law: Unpacking the EUs 2009 climate and energy package*. *Common Market Law Review* Vol. 48 No. 3 June 2011 s. 829–891.

47. Ks. *Timo Koivurova – Leena Heinämäki – Sébastien Duyck: Climate Change and Human Rights*. Teoksessa *Erkki Hollo – Kati Kulovesi – Michael Mehling (eds): Climate Change and the Laws*. Springer 2013 s. 287–328.

48. Esimerkiksi arvovaltainen kansainvälisen oikeuden järjestö International Law Association (ILA) on nimittänyt jo kaksi komiteaa työskentelemään kestävän kehityksen oikeuden parissa. Legal Aspects of Sustainable Development (1992–2002) -komitea päätti työnsä vuonna 2002 ILA:n konferenssin hyväksymään julistukseen ”The New Delhi ILA Declaration on Principles of International Law relating to Sustainable Development”, ladattavissa sivulta <http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm/cid/25>. Tämän jälkeen nimitettiin International Law on Sustainable Development (2003–2012) -komitea, joka päätti työnsä ILA:n 75 konferenssin hyväksymään kannanottoon ”2012 Sofia Guiding Statements on the Judicial Elaboration of the 2002 New Delhi Declaration of Principles of International Law Relating to Sustainable Development”, ladattavissa sivulta <http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm/cid/1017>. Ks. myös *Marie-Claire Cordonier Segger – Ashfaq Khalfan – Salim Nakhjavani: Weaving the Rules for Our Common Future: Principles, Practice and Prospects for International Sustainable Development Law*. Centre for International Sustainable Development Law 2002.

49. *Kulovesi* 2010 s. 403.

keuden osaksi Suomen kansallista oikeusjärjestystä, vaikka oikeudenalan raamit ja perusnormit tulevatkin kansainvälisestä oikeudesta ja keskeistä normistoa EU-oikeudesta. Välittävä tapa jäsentää yhä enemmän ylikansallistuvia normeja on globaalissa ympäristöoikeudessa, jossa ei enää sijoiteta normeja mihinkään ensisijaiseen oikeusjärjestykseen.

6. Oikeudenalojen eri funktiot

Edellä läpikäytyillä oikeudenaloilla on erilaisia funktioita. Joskus oikeudenalan käsitettä käytetään hyvin kevyessä merkityksessä. Polaarioikeus tai arktinen oikeus palvelevat lähinnä uudenaikaisina juridisen erikoistumisen tai tutkimuksen rajaamisen apuvälineinä. Tavoitteena on lähinnä täsmentää se oikeudellinen materiaali, johon voi keskittyä silloin, kun pyrkii a) hallitsemaan eri oikeusjärjestyksiä ja kulttuureja, jotka soveltuvat alueella, b) niin, että tavoitteena on yhdessä toisten tieteiden kanssa esittää myös ratkaisuehdotuksia yhteiskunnallisiin tai ympäristöllisiin ongelmiin. Nämä monitieteiset yhteisöt voidaan hyvinkin ymmärtää episteemisinä yhteisöinä, jotka jakavat tietyt perusarvot ja pyrkivät myös vaikuttamaan ongelman ratkaisuun.⁵⁰ Jos pelkästään arktisella alueella soveltuu valtava määrä hyvin erilaisia kansainvälisiä sopimuksia eri politiikan lohkoilta, kahdeksan oikeusjärjestystä ja niiden alajärjestykset sekä alkuperäiskansojen tapaoikeusjärjestykset, on helppoa ymmärtää, miksi tällainen alueellinen rajaaminen on tarpeen.

Toisaalta polaarioikeus ja arktinen oikeus – tai vaikka kansainvälinen energiaoikeus⁵¹ – ovat mukana uudessa tavassa jäsentää oikeustieteen oikeudellinen toimintaympäristö, joka perinteisesti on sijoittunut kansainväliseen ja ennen kaikkea kansalliseen oikeuteen (ja myöhemmin EU-oikeuteen). Perinteisten oi-

50. Haas on määritellyt tämän yhteisön seuraavasti: “An epistemic community is a network of professionals with recognized expertise and competence in a particular domain and an authoritative claim to policy-relevant knowledge within that domain or issue-area”. *International Organization* Vol. 46 No. 1 1992 s. 1–35, s. 3. Ks. myös *Timo Koivurova: The Dialectic of Understanding Progress in Arctic Governance. Michigan State International Law Review* 1 2013 s. 1–21, <http://digitalcommons.law.msu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1124&context=ilr>.

51. Kuten Kim Talus johdantojaksossa kansainvälisestä energia-oikeudesta toteaa, se ei muodosta yhtä selkeää kansainvälisen oikeuden alaa, vaan sen sisältö perustuu moniin lähteisiin, kuten kansalliseen, alueelliseen kansainväliseen ja transnationaaliseen oikeuteen (sekä julkiseen että yksityisoikeuteen). Hänen mielestään energia-oikeuden kehitykseen vaikuttavat voimakkaasti maiden energia ja yleinen resurssipolitiikka sekä niiden kansainvälisten järjestöjen toiminta, jotka ovat aktiivisia tällä alalla. *Kim Talus: Internationalisation of energy law. Teoksessa Kim Talus (ed.): Research Handbook on International Energy Law. Edward Elgar Publishing* 2014 s. 3–18.

keusjärjestysten systematiikka on väkisinkin murroksessa, koska oikeudellinen maailma ylikansallistuu niin nopeasti. Jotkut oikeudenalaehdokkaat haastavat perinteiset oikeusjärjestelmäyritykset, jotka pitää hylätä vanhentuneina.⁵² Globaali ympäristöoikeus ja sen harjoittajat haluavat vastata yhteiskunnalliseen muutokseen löytämällä fokuksen työilleen eri oikeuden tasojen erilaisista ja vuorovaikutteisista sääntelymalleista.

Saamelaisoikeus tai yleisemmin alkuperäiskansaoikeus ovat pitkään hyötynneet kansainvälisen oikeuden, erityisesti ihmisoikeuksien, kehityksestä: ovathan nämä kansat lähes aina vähemmistöinä omissa maissaan, joten niiden on monesti vaikea vaikuttaa kansalliseen politiikkaan ja oikeuteen. Kansainvälisen oikeuden kehittymisen myötä alkuperäiskansat ovat pystyneet laittamaan painetta myös kansallisille lainsäätäjille. Näiden oikeudenalojen kehittyessä on nähtävissä, että ne yhä selkeämmin kyseenalaistavat kansallisvaltion aseman keskeisimpänä oikeusjärjestyksen ja -järjestelmän legitimoivana tausta-auktori-teettina. Monet kansallisvaltiot ovat sulauttaneet alueella ennen niitä eläneet kansat ja niiden omat oikeusjärjestykset osaksi sisäistä järjestystään. Tietoisuus kolonisaatiosta vie näitä oikeudenaloja suuntaan, jossa ne asettuvat tietoisesti kansallisia oikeusjärjestyksiä vastaan. Enää ei pelkästään pyritä saamaan kansallista tunnustusta kansainvälisen oikeuden kautta, vaan rakennetaan omaa oikeudenalaa, joka voi perustua kansan omalle tapaoikeudelle. Pohjoismaisessa saamelaissovimusluonnoksessa on jo näkyvissä tämä vastarinta.⁵³ Sopimusluonnoksessa saamelainen kansa valtion rajat ylittävänä kansana vaatii itsemääräämisoikeutensa oikeudellista tunnustamista kolmen valtion oikeusjärjestykseltä.⁵⁴ Luonnoksessa:

”Suomen, Norjan ja Ruotsin hallitukset [– –] toteavat
 – että saamelaiset ovat alkuperäiskansa näissä kolmessa maassa [– –];
 – että saamelaisilla on itsemääräämisoikeus; [– –]
 – ja että saamelaisten tulevaa oikeusasemaa vahvistettaessa on erityisesti otettava huomioon se, ettei saamelaisia aikojen kuluessa ole kohdeltu samanarvoisena pohjoismaisena kansana ja että saamelaiset siten ovat joutuneet epäoikeudenmukaisuuksien kohteeksi.”⁵⁵

52. Yangin ja Percivalin mielestä oikeustieteen opettajien tulisi myöntää, että ympäristöoikeutta pitää käsitellä omana oikeudenalanaan erillisenä hallinto-oikeudesta, omistusoikeuskysymyksistä tai vahingonkorvausoikeudesta, koska alaa ohjaavat omat erityisongelmat, jotka vaativat niille räätälöityjä ratkaisuja. He ovat myös skeptisiä sen suhteen, pystyykö yleiseen kansainväliseen oikeuteen linkittyvä perinteinen kansainvälinen ympäristöoikeus vastaamaan ympäristöllisiin haasteisiin tehokkaasti. *Yang – Percival* 2009 s. 654.

53. Ks. *Martin Scheinin*: Ihmisen ja kansan oikeudet – kohti Pohjoismaista saamelaissovimusta. Lakimies 2006 s. 27–41.

54. Luonnoksen mukaan ”[– –] saamelaiskäräjät näissä kolmessa valtiossa [– –] tähdentävät sen merkitystä, että saamelaisten itsemääräämisoikeutta kansana kunnioitetaan”. Pohjoismainen saamelaissovimus.

55. *Ibid.* s. 9.

Edellä tarkastelluista oikeudenalakandidaateista kaikkein vakavimmin näytävät olevan liikkeellä ilmasto-oikeuden harjoittajat. Ilmasto-oikeus on oikeudenalana saanut yhä enemmän kannatusta ympäri maailmaa. Monet kokevat sen jo itsestään selvästi oikeudenalaksi. Tämä johtuu paitsi sen yhtenäisyydestä myös siitä, että se koskettaa niin montaa muuta yhteiskunnan osa-aluetta. Tätä kehitystä tukee se, että vastikään 1. maaliskuuta 2015 arvovaltainen ryhmä asiantuntijoita, tuomareita ja kansainvälisten järjestöjen edustajia hyväksyi niin sanotut Osloon periaatteet, joilla pyritään edesauttamaan ilmastonmuutoksen hillintää.⁵⁶ Hollo, Kuokkanen ja Utter ovat kuitenkin oppikirjassaan varovaisempia. Heidän mielestään:

”Ilmasto-oikeuden erityispiirteiden kehittymiseen ja siinä mielessä oikeudenalan itsenäistymiseen tulevaisuudessa vaikuttaa pitkälti se, kuinka hallitseva asema ilmastotavoitteille asetetaan suhteessa erilaisiin yhteiskunnallisiin järjestelmiin, ennen muuta energiatalouteen, liikenteeseen, rakentamiseen ja maatalouteen.”⁵⁷

Osoituksena siitä, miten nykymaailmassa erilaiset tavat jäsentää normatiivista todellisuutta vain lisääntyvät, on myös YK:n kansainvälisen oikeuden toimikunnan projekti, jolla pyritään kehittämään ilmakehän suojelun periaatteet. Nämä eivät pidä sisällään pelkästään ilmastonmuutoksen torjumista, vaan myös otsonikatoon puuttumisen ja ylipäänsä ilmansaastumisen ehkäisemisen.⁵⁸ Itse asiassa tämän tyyppinen jäsenitys auttaisi hahmottamaan sitä, miten voimakkaasti otsonikadon ja ilmastonmuutoksen menestyksellinen torjuminen ovat riippuvaisia toisistaan.⁵⁹

7. Lopuksi

Globalisaatio eri muodoissaan muuttaa maailmaamme kiihtyvää tahtia. Väistämättä se muuttaa myös näkemyksiämme siitä, miten oikeus rakentuu. Tämä yhteys ei kuitenkaan ole suora. Kuten *Tuori* huomauttaa, oikeudenalat eivät murtaudu esiin vain ulkoisten olosuhteiden muuttuessa, vaan keskeistä on, miten oikeusjärjestelmän sisäiset toimijat – keskeisesti oikeustieteiden tiedekun-

56. Ks. <http://www.osloprinciples.org/principles/>.

57. Hollo – Kuokkanen – Utter 2011 s. 15.

58. Ks. tämän projektin työstä, http://legal.un.org/ilc/guide/8_8.htm.

59. Koivurovan mukaan 1980-luvun puolivälissä pohdittiin mahdollisuutta yhdistää ilmakehän ympäristöongelmien torjuntaa, mutta tämä ei lopulta johtanut poliittis-oikeudellisiin toimiin, vaan eri regiimit alkoivat kehittyä omalakisesti. Ks. *Koivurova* 2012 s. 273 ja yleisesti s. 273–284.

nat ja muut oikeudelliset toimijat – ottavat vastaan uuden oikeudenalakandidaatin.⁶⁰

Tämä luonnehdinta on monelta osin totta myös tänään. Toisaalta, oikeudellisen ajattelun rakenteet ovat tällä hetkellä sen verran syvässä murroksessa, että koko kansalliseen oikeusjärjestykseen keskeisimmin kytkeytyvä oikeusjärjestelmän ylläpitämisen tavoite oikeudenaloineen on monelle oikeustieteen harjoittajalle vieras. Heille uudet oikeuden muodot eivät mahdu kansalliseen tai kansainväliseen oikeuteen: normit syntyvät ja toimivat paljolti kansallisvaltion ulkopuolella, mutta toisaalta valtiokeskeinen kansainvälinen oikeuskaan ei tunnu tavoittavan uutta normatiivista todellisuutta.⁶¹ Tuloksena on eri oikeusjärjestyksistä tavoitteiden ja periaatteiden kautta kokoonpantu normien järjestelmä, joka on monesti temaattisesti kapea-alainen. Eikä se oikein muuta voi olla, jos se yrittää uskottavasti tutkia ja ymmärtää, miten kansainvälisen, EU:n ja eri kansallisten oikeuksien (ja alkuperäiskansojen tapaoikeuden) järjestelmät toimivat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään.

Painopiste oikeudenalakeskustelussa onkin ikään kuin keventynyt. Polaarioikeudella tai globaalilla ympäristöoikeudella ei ole selkeitä kiinnekohtia tämänhetkisiin oikeudellisiin päätöksentekojärjestelmiin, joten erilaisten ylikansallistuvan maailman oikeudenalojen kirjo leimaa keskustelua. Toisaalta, tällä hetkellä luodaan ajattelullisia jäsennostapoja tulevaisuutta varten, joten kaikki oikeudenalahahmotelmat, jotka kyseenalaistavat perinteiset oikeusjärjestelmät henkisinä koteinaan, raivaavat tietä myös oikeudenaloille, jotka todennäköisesti löytävät seuraajia tulevista sukupolvista.

Legal disciplines and legal scholars in the midst of globalisation

TIMO KOIVUROVA, LL.D., Research Professor, Northern Institute for Environmental and Minority Law, Arctic Centre, University of Lapland – (pp. 1005–1021)

The article explores various topics as candidates for new legal disciplines. These topics can be divided into three categories: Human (indigenous and Sámi law), environmental (climate–biodiversity and global environmental law), and regional (polar and Arctic law). The idea is to explore the extent to which these new candidate topics have become institutionalised as legal disciplines and what their functions are. It seems clear that all of these new disciplines are emerging as a response to the transnationalisation of law and the increase in events and actions that are regulated at the three levels of domestic, European and international law, but in ways that make it difficult to place them exclu-

60. Tuori 2004 s. 1204–1210.

61. Ks. esim. *Paul Schiff Berman*: Global Legal Pluralism. *Southern California Law Review* Vol. 80/2007 s. 1155–1237.

sively within only one legal system. Even if current legal thinking is still primarily located within the nation-state, the mere emergence of these new disciplines tells us that the future structures of legal thinking will likely be something quite different.